

Бранко ПАНОВ

СВЕТИТЕ КИРИЛ И МЕТОДИЈ И НИВНОТО МАКЕДОНСКО И СЕСЛОВЕНСКО ДЕЛО

За сесловенските просветители Кирил и Методиј, основоположниците на словенската писменост и култура, почнувајќи од 1823 година, кога "таткото на словенската филологија" Јосиф Добровски во Прага го издал своето капитално дело за Кирил и Методиј, се напишани илјадници трудови. Меѓутоа, и покрај наталожената огромна научна продукција, сè до денес во науката останале неразрешени повеќе централни проблеми од Кирило-методијевската проблематика. Причина за тоа се скудните изворни податоци. Досегашните научни резултати од проучувањето на Кирило-методијевската проблематика главно се темелени врз изворните податоци од Пространите житија (Панонските легенди) на Кирил и Методиј, напишани од нивните ученици, нивните похвални слова, Италијанската легенда, Пространото Климентово житие, Краткото Кирилово житие, Солунската легенда, делото на Црноризец Храбар "За буквите", како и повеќе други словенски, грчки и латински извори. До пронаоѓањето на нови извори (пишани и материјални) овие расположиви извори и натаму ќе бидат предмет на сестрани проучувања, бидејќи на многу прашања од Кирило-методијевата проблематика во науката не е даден дефинитивен одговор.

*

*

*

Градот Солун е родното место на Константин-Кирил и Методиј. Уште во епохата кога тие живееле и твореле тој бил доста словенизиран под влијание на својата чиста словенска околина, која, инаку била пословенета од страна на одделните словенски племиња уште кон крајот на VI и почетокот на VII век. Во текот на VII, VIII и првата

половина на IX век во градот Солун, по разни патишта и начини (трговски, брачни и други врски), биле населени голем број Словени, за што сведочи и изјавата на византискиот император Михаил III (842 - 867), што ја дал пред да ги испрати Кирил и Методиј во 863 година на мисионерска работа во Велика Моравија: "Виe сте солунјани, а сите солунјани чисто словенски зборуваат". Во таква словенска средина биле родени браќата Кирил и Методиј, синовите на солунскиот друнгар (командант на поморските сили) Лав, кои со своето епохално словенско дело го прославили неговото семејство.

Константин и Методиј потекнувале и по таткова и по мајчина страна од богати благороднички семејства. Нивниот "чесен род" бил познат "на царот и на целата Солунска област". Друнгарот Лав, кој во Летописот на Поп Дукљанин (XII век) е означен како "патрициј Леон", извршувал должност под власта на стратегот на Солунската тема. Веројатно пред тоа бил сотник, како што стои во Проложното житие на Кирила. Најверојатно друнгарот Лав своето благородничко потекло му го должен на неговиот дедо по татко, за што нагласено истакнал житиеписецот на Кириловото панонско житие. Дека Константин и Методиј потекнувале од богати и угледни родители и дека тие се викале Лав и Марија истакнал и житиеписецот на Методиевото проложно житие.

Семејството на Лав и Марија се состоело од "седум деца" од кои најмал бил Константин. Тешко е да се утврди дали неговиот постар брат Методиј бил најстар од децата, зашто од Похвалното слово на Кирил се дознава дека тој имал повеќе "браќа и сестри". Затоа не е можно со сигурност да се одреди разликата во години меѓу Константин и Методиј. Врз база на вестите од Кириловото панонско житие, кои говорат дека кога Константин умрел во Рим 869 година имал 42 години, годината 827 се зема во науката како година кога е роден Константин. За постариот брат Методиј, пак, за кого се знае само од неговото Панонско житие дека умрел 885 година, расположивите изворни податоци не допуштаат точно да се одреди годината на неговото раѓање. Најверојатно тој бил роден во 825 година, зашто според вестите од Проложното житие, кога во 845 година Методиј бил назначен од византискиот двор за управител на "словенското кнежевство" во Македонија имал само 20 години.

Во научната литература сè до денес се води остра полемика и по прашањето околу народноста на Кирил и Методиј. Познавачите на Кирило-методијевската проблематика се поделиле главно на три групи.; Едните ги сметале нивните родители за Словени, другите за Грци, а третите дека по татко се Грци, а по мајка Словени.

Браќата Кирил и Методиј, со создавањето на словенската азбука, напишувањето и преведувањето на бројни книги на словенски јазик и воведувањето на словенска богослужба во црквите, се потврдиле како словенски дејци, зашто Грците гледале на словенските јазици како на "варварски јазици". Иако дејствувале како византиски мисионери тие целосно го посветиле својот живот во служба на словенскиот свет. Тоа е и главната причина византиските писатели да избегнат да говорат за мисионерската дејност на Кирил и Методиј меѓу Словените. Од друга страна пак, високата државна функција што ја извршувал друнгарот Лав не треба да значи дека тој по потекло бил Грк, зашто во многународносната византиска држава голем број поданици од негрчко потекло дошле до високи државни положаи. Меѓу таквите биле и голем број лица од словенско потекло. Од словенско потекло, на пример, бил цариградскиот патријарх Никита (766-780), потоа Дамјан, кој во времето на Теофил (829-842) и Михаил III бил удостоен со титулата патрициј и ја извршувал високата дворска служба паракимомен (началник на дворските спални), Тома Словенинот, водачот на востанието во Мала Азија 821 - 823 г. кој пред тоа бил висок државен функционер; Словенот Андреј, кој во времето на Василиј I (867-886) бил потстратег на темата Опсикон во Мала Азија итн.

Во полза на тезата за словенското потекло на Кирил и Методиј убедливо говори и фактот, дека тие прибрале и под свое непосредно раководство воспитале голем борј свои ученици, собрани од македонските области во кои повеќе години дејствувале како византиски мисионери. Меѓу таквите биле и Климент и Наум кои по враќањето од Велика Моравија со успех го продолжиле словенското дело на своите учители во нивната татковина Македонија. Дека Кирил и Методиј, пак, својата родна земја Македонија ја чувствувале како своја татковина, а македонските Словени за свој род, говорат и вестите од Службата на св. Методиј. Од нив се дознава дека Методиј по напуштањето на "словенското кнежевство" во Македонија бил принуден да "остави род и татковина, жена и деца" и да замине да живее со "светите отци" во малоазиската планина Олимп. Тоа пак говори дека Методиј не ја сметал Византија за своја татковина, а Грците за свој народ, зашто и Мала Азија била дел од византиската држава. Од друга страна пак, податокот од Меморандумот на Салзбуршката архиепископија до папата Јован VIII во кој Методиј е означен како "некој си Грк" не би требало да значи дека со тоа се сакало да се нагласи неговото грчко потекло, туку напротив, припадноста (поданството) на многународносната византиска држава.

Исто така нема сигурна подлога и гледиштето дека мајката на Кирил и Методиј била Гркинка, зашто единствен изворен податок за тоа е веста што му ја соопштил еден од атоските монаси на рускиот поклоник Арсениј Суханов во XVII век.

Прашањето околу народноста на браќата Кирил и Методиј иако и денес во науката останува отворено, сепак гледиштето околу нивното словенско потекло останува како најприфатливо. Во таа смисла доста аргументирано е и искажувањето на Васил Киселков, дека "солунските браќа Кирил и Методиј не биле никакви Грци, туку чистокрвни македонски Словени", бидејќи тие "секогаш ги носеле во своите гради словенскиот дух на својот татко и на своите сонародници од словенска Македонија".

*
* *

Богатите и угледни родители на Константин и Методиј им овозможиле на своите деца уште од млади години да се здобијат со солидно образование и да си отворат пат за високо искачување во византиската државна хиерархија.

Методиј, чие крстено име најверојатно било Михаил, како постар син на друнгарот Лав, согласно византиските обичаи, требало да го следи животниот пат на својот татко. Затоа уште од детски години бил даден да се школува во оние солунски училишта во кои учениците главно се подготвувале за извршување воено-административни должности. Во тие општообразовни училишта децата можеле да стекнат општи и позадлабочени знаење од областа на аритметиката, геометријата, астрономијата, музиката, јазикот, историјата, реториката, филозофијата, теологијата и други дисциплини. По завршувањето на општообразовното училиште, на Методиј му било овозможено да ги посетува и училиштата каде слушателите главно се добивале со воени знаења и се подготвувале за стекнување високи светски кариери. Уште во своите детски години Методиј почнал да се истакнува во стекнувањето на воените вештини, што во голема мерка се должело и на неговиот телесен изглед, "неговата бистрина" и "мудроста".

По завршувањето на школувањето, младиот Методиј најверојатно извршувал воени должности во рамките на Солунската област, каде сè до својата смрт 841 година ја извршувал својата друнгарска должност и татко му Лав. Од пофалното слово на Кирил и Методиј се дознава дека Методиј уште "од мали години" бил "сакан од сите владетели", дека важел за добар говорник и дека "во службата на сите им бил мил, а во

војната се пројавувал како криласт, како Самсон и како Гедеон и се покажувал страшен како Исус Навгин". Славата што ја стекнал Методиј со таквите свои воени подвизи брзо се пренела низ целата Солунска област, а и во царскиот двор во Цариград. Воените подвизи на Методиј секако му обезбедиле голема слава уште пред да наполни дваесет годишна возраст, зашто тоа било гаранција "кога бил на 20 години" да биде удостоен од византискиот император со "војводски чин" и да добие да управува "словенско кнежевство" во Македонија. Средиштето на Методиевото кнежевство го сочинувале струмичко-брегалничките краишта, кои од крајот на 30-те години на IX век биле изложени на постојани бугарски напади и завладувања. Со цел да ги придобие македонските Словени на своја страна во борбата против агресивните Бугари, Византија од овој период почнала осетно да ја менува својата политика спрема нив, особено спрема Струмјаните кои живееле по текот на реката Струма. Со таква задача бил испратен и Методиј, кој веќе имал стекнато големо воено искуство. Неговото "словенско кнежевство" во воено-административен поглед било уредено од страна на Византија како клисура. На чело на довереното кнежевство Методиј останал цели 10 години, од 845-856 година. Дека кнежевската дејност на Методиј се одвивала и на струмичкиот терен, говори и едно запишано предание од овој крај: "Св. Методиј цели 10 години им го проповедувал на Словените словото божје по "Бела река" што тече источно од Вељуса, на три четвртини час, минува низ с. Водоча и по горниот тек се вика "Бела река", а по долниот "Водочница".

Методиј како словенски кнез го напишал и познатиот "Закон судниј лјудем" и тоа на словенски јазик со грчки букви. Затоа ова Методиево словенско дело, напишано непосредно пред создавањето на словенската азбука, со право големиот познавач на византиско-словенското право Сергеј Троицки го смета "за првенец на целата словенска литература". Овој закон Методиј го наменил за потребите на регуларната словенска војска, собрана од неговото кнежевство, за здравување на дисциплината, зашто оваа војска требало да се бори против Бугарите кои во овој период сè позачестено ги напаѓале и завладувале североисточните македонски области. Методиевото кнежевство од 40-те години на IX век се протворило во погранична територија меѓу Византија и проширената бугарска држава.

За разлика од својот "постар брат" Методиј, кој сè до своето замонашување кон крајот на 855 година оддано служел на Византија при извршувањето на доверените високи световни должности, Константин уште од детски и ученички години својот животен пат го насочил кон совладувањето на повеќе научни дисциплини кои подоцна му овозможиле да се нареди меѓу најучените луѓе на својата епоха: да

постане професор на Цариградскиот универзитет (Магнаурската школа), "заслужено" да биде наречен филозоф, со помошта на Методиј да ја создаде словенската азбука и со тоа да изврши епохален пресврт врз културниот развиток на словенскиот свет и да се здобие со слава на "нов апостол".

Константин бил удостоен од неговите родители со привилегијата да се школува во оние солунски училишта во кои учеле само "синовите на богатите". Но за разлика од повеќето од нив, кои, според вестите од Панонското житие, имале "обичај да се забавуваат со лов" и слично младиот Константин целосно се оддал на учењето и затоа подобро напредувал од сите негови соученици. Тој уште на седумгодишна возраст бил пленет од тајните на "филозофското учење." Сестрано ги проучил книгите од познатиот византиски писател и филозоф од IV век Григориј Богослов (Назиански). Од овој голем мислител и познавач на античката филозофија, младиот Константин толку многу научил и се воодушевил, што решил да го избере за негов "просветител и учител". Во негова чест Константин уште како ученик во Солун напишал пофала, која скратено во словенски превод ја пренел и житиеписецот на неговото Панонско житие. Подоцна Константин напишал и друго дело во кое му изразил признателност на неговиот учител Григориј Назиански. Освен од овој голем мислител, Константин уште како ученик се напојувал и од други познати богослови, какви што биле Анастасиј Александријски, Јован Златоуст, Ефрем Сиријански, Јован Дамаскин, Теодор Студит и др.

Константин ја поседувал и дарбата лесно да совладува туѓи јазици. Уште во Солун покрај грчкиот кој како државен јазик добро го совладал, го совладал и еврејскиот јазик од уличните другари - Еврејчиња. Сето тоа пак му овозможило уште од млади години длабоко да навлезе во тајните на повеќе науки. Затоа за него солунската учена средина станала сиромашна уште додека бил "момче".

Последните ученички години за Константин во Солун биле исполнети со голема тага и поради смртта на татко му Лав во 841 година. Роднините и пријателите на семејството на Лав и Марија не допуштиле 14-годишниот Константин да не го продолжи школувањето. Во 842 година тој бил испратен на школување во Цариград. Најголема заслуга за тоа имал логотетот Теоктист, кој за време владеењето на малолетниот император Михаил III фактички ја водел државната политика. Додека Константин се школувал во познатата Магнаурска школа, имал можност да се напојува од знаењата на најпознатите учени луѓе на Византија во тој период, меѓу кои посебно доминантни фигури биле Лав Математичар (филозоф) и Фотиј. Логотетот Теоктист бил одушевен од брзото напредување на младиот Константин, а посебно од

широките и задлабочени знаења што ги поседувал од областа на филозофските науки.

По завршувањето на своите студии на Цариградскиот универзитет во 847 година, Константин бил задржан на служба во Цариград. Откако бил "потстрижен" и се здобил со духовен чин тој бил назначен за библиотекар во Цариградската патријаршија. Меѓутоа, библиотекарско-секретарската должност не му лежела на младиот филозоф Константин. Затоа уште истата 847 година се повлекол од патријаршијата. Бидејќи византискиот двор не успеал да го присили Константина "да се врати" на должноста библиотекар, архивар и секретар на Цариградската патријаршија, му понудил нова служба: професор по филозофија на Цариградскиот универзитет, што тој со задоволство ја прифатил.

Својата универзитетска кариера Константин ја започнал уште во 847 година. За кратко време додека стоел на чело на катедрата по филозофија Константин стекнал голема популарност кај своите студенти, кои потекнувале од повеќе европски и азиски земји. Во овој период нему му бил прилепен и епитетот "филозоф" и станал познат како Константин Филозоф.

Кон почетокот на 50-те години на IX век Константин Филозоф морал да ја прекине својата универзитетска кариера, зашто од страна на византискиот двор бил испратен на мисионерска работа меѓу Словените што ги управувал неговиот брат Методиј. Неговата мисионерска работа главно се одвивала меѓу Словените кои живееле по реката Брегалница и тоа во првата половина на 50-те години на IX век.

За првата мисија на Константин Филозоф меѓу Словените (Струмјаните), т.е. за т.н. Брегалничка мисија, поконкретно говорат вестите од Краткото Кирилово житие, наречено уште "Успение Кирилово" и Солунската легенда.

Од Краткото Кирилово житие, за чиј автор некои учени го сметаат Климент Охридски, се дознава дека Константин Филозоф по извојуваната верска победа над бившиот иконоборски патријарх Јован VII Граматик, бил испратен од византискиот двор да обави значајна мисионерска работа меѓу Словените по реката Брегалница: "Потоа отиде на Брегалница и најде од словенското племе неколку крстени. И колку што најде некрстени ги покрсти и ги приведе во православна вера. Им напиша книги на словенски јазик. Тие што ги преврати во христијанска вера, беа 54.000".

Дека Константин Филозоф дејствувал како мисионер меѓу Словените "во градот Равен на реката Брегалница" и дека за потребите на тукашните Словени создал 35 букви, се истакнува и во Солунската легенда. Тогаш, всушност, според известувањето на Црноризец Храбар во неговото дело "За буквите", Константин Филозоф со помошта на

својот брат Методиј ја создал словенската азбука - глаголицата и тоа во 6363 година од создавањето на светот, т.е. во 855 година. Таа се состоела од 38 букви, од кои "едни биле составени по образец на грчките букви, а други пак според словенската реч". Оттука, е прифатливо искажаното гледиште во науката, дека Методиј ја дал идејата за создавањето на словенската азбука, а генијалниот филолог Константин, кој познавал повеќе јазици, ја остварил со негова помош. Дека Константин и Методиј заеднички ја "изнашле словенската забука" и превеле богослужбени книги од грчки на словенски јазик и се погрижиле да им ги пренесат своите знаења на "поспособните свои ученици", соопштува и Теофилакт Охридски во Климентовото житие. Затоа, Брегалничката мисија, првата мисија на Константин Филозоф, има огромно историско значење зашто тогаш тој за првпат на македонска почва ги посеал словенските букви.

Кон крајот на 855 година престанала управничката и мисионерската дејност на браќата Кирил и Методиј во македонското "словенско кнежевство". Причина за тоа биле завладувачките походи на бугарскиот кнез Борис (852-889). Откако тој се спуштил од север ги завладеал Брегалничката и поголемиот дел од Струмичката област. Тоа, пак, било причина Методиј панично да го напушти своето кнежевство. Оставајќи "род и татковина, жена и деца" тој го напуштил световниот живот и заминал да живее меѓу "светите отци" на планината Олимп во Мала Азија. Тука тој заедно со своите верни ученици - следбеници целосно се оддал на пишување и преведување книги од грчки на словенски јазик. Константин Филозоф, пак, откако се вратил во Цариград и кратко се задржал на царскиот двор, бил испратен од византиската централна власт во 855 - 856 година на нова мисионерска работа меѓу Сарацините (Арабите) во Багдад. Преку оваа мошне одговорна дипломатска мисија византискиот двор настојувал да постигне две цели: размена на заробениците и заштита на поданиците - христијани кои живееле во рамките на Арапскиот (Багдатскиот) калифат. Дипломатската способност и сестраните филозофско богословски знаења на Константин Филозоф особено дошле до израз на ручекот со арапските "мудри и книжевни луѓе", за кои неговиот житиеписец нагласува дека мошне добро ги познавале геометријата, астрономијата и другите науки. Со арапските соговорници Константин Филозоф главно полемизирал по прашањето околу христијанскиот монотеизам, навлегувајќи притоа длабоко во суштината како на христијанското, така и на мухамеданското учење. Кириловиот житиеписец истакнува дека тој откако во сè ги надминал арапските учени луѓе во 856 година се вратил во Цариград.

По краткото задржување во Цариград Константин - Кирил заминал кај својот брат Методиј на Олимп. Во манастирската тишина тие продолжиле да работат заедно со своите ученици врз дополнувањето

и усовршувањето на словенската азбука, создадена на македонска почва во 855 година, како и на пишувањето и преведувањето книги на словенски јазик. Таквата интензивна творечка работа на браќата Кирил и Методиј за извесно време била прекината поради нивното ново ангажирање од страна на византискиот царски двор во извршувањето на мошне одговорната државна мисија меѓу Хазарите кои живееле покрај Црното Море. На пат за хазарскиот двор, Солунските браќа се задржале во градот Херсон на Крим, каде што Кирил ги пронашол и ги зел со себе моштите на римскиот папа Климент, кого што Римската црква го имала прогласено за светец. По успешно извршената Хазарска мисија во 860-861 година Методиј се вратил на планината Олимп и дејствувал како игумен на манастирот Полихрон во кој живееле повеќе од 70 монаси. Константин Филозоф пак заминал за Цариград за да му поднесе извештај на императорот Михаил III за извршената Хазарска мисија. Во Цариград тој ја продолжил предавачката дејност во храмот на "Светите апостоли" во кој била сместена и Вишата патријаршиска школа. Според вестите на Панонските житија, Константин Филозоф сеуште се наоѓал во Цариград, а брат му Методиј во манастирот Полихрон, кога во 862 година во Цариград пристигнало моравското пратеништво кое го донело писмото од кнезот Ростислав, со кое тој го молел императорот Михаил III да му испрати учител и епископ кои во неговата земја ќе ја шират "вистинската христијанска вера" на разбирлив словенски јазик. Кнезот Ростислав секако уште пред тоа имал дозволено за мисионерската работа на браќата Кирил и Методиј меѓу Словените кои живееле во рамките на Византија, а поконкретно по текот на реката Брегалница во Македонија.

Оваа одговорна задача императорот Михаил III им ја доверил на веќе потврдените мисионери Кирил и Методиј. Откако со помошта на своите ученици ја дополниле и прилагодиле за потребите на моравските Словени создадената словенска азбука во 855 година, и откако превеле голем број книги на словенски јазик, во 863 година со своите верни ученици Климент, Наум и други заминале за Велика Моравија. Кнезот Ростислав "со големи почести" ги примил Солунските браќа и нивните ученици, давајќи им на располагање и повеќе месни ученици. За кратко време овие ученици биле оспособени да вршат богослужба во моравските цркви на словенски јазик. Но, набрзо, дејноста на браќата Кирил и Методиј и нивните ученици наишла на големи пречки од страна на германските свештеници, кои се држеле до востановената практика: богослужбата да се врши само на грчки, латински и еврејски јазик. Отпорот на т.н. тријазичници се зголемил особено по заострувањето на односите меѓу Источната и Западната црква во 867 година. Тогаш, на црковниот собор во Цариград, папата Никола I бил

анатемисан под обвинение дека попаднал во религиозни заблуди. Погоден од тоа, тој наредил да бидат доведени во Рим византиските мисионери од Велика Моравија за да дадат отчет за својата работа. Меѓутоа, додека да пристигнат Кирил и Методиј и нивните ученици во Рим, во Цариград дошло до династички преврат. Михаил III во 867 година бил убиен и на власт дошол Василиј I Македонец (867 - 886), кој ги поставил темелите на македонската династија. Од друга страна, пак, наскоро умрел и папата Никола I и на чело на Римската црква дошол Адријан II. Овие промени довеле до извесно подобрување на односите меѓу двете цркви, што се одразило и врз натамошната мисионерска дејност на Солунските браќа. И така, кога Кирил и Методиј пристигнале во Рим, наместо да ги чека казна, биле свечено пречекани од папата Адријан II и римските граѓани, зашто Кирил ги носел со себе и моштите на папата св. Климент. Папата Адријан II дури одобрил да се постави словенското евангелие во олтарот на црквата "Св. Петар", како и во други римски цркви. Притоа, во црквата "Св. Марија" и други цркви била извршена и "света литургија" на словенски јазик. Исто така папата Адријан II го удостоил Методиј со висок свештенички чин. Истовремено тој му наредил на еден од епископите "да посвети од словенските ученици тројца свештеници и двајца четци". Меѓу почестените словенски ученици биле и Климент и Наум.

Уште додека византиските мисионери престојувале во Рим Константин Филозоф се разболел. Пред да умре во 869 година тој се замонашил и го добил името Кирил. Бил погребан во црквата "Св. Климент" во Рим со сите почести што им се укажувале на римските папи.

По смртта на Кирил на чело на византиските мисионери застанал Методиј. Со своите верни ученици тој со успех ја продолжил мисионерската дејност во Велика Моравија, дејствувајќи како архиепископ на Панонската архиепископија. Но уште на почетокот Методиј наишол на големи пречки од страна на германските свештеници. Наклеветен, тој дури морал да помине двеипол години во затвор. По излегувањето од затворот во 873 година, Методиј ја продолжил својата архиепископска дејност. Сè до својата смрт тој успешно им се спротиставувал на акциите на германските свештеници во ликвидирањето на започнатото словенско дело. Во тоа сестрано бил поддржуван од своите верни ученици. Умрел на 6 април 885 година. И нему, како и пред тоа на брат му Кирил, се вели во неговото Панонско житие, при последното простување му било оддадено заслужено признание од многубројните негови ученици и собраниот народ, како на добар учител, апостол и великан на човештвото.

Со своето епохално сесловенско дело браќата Кирил и Методиј со право имаат обезбедено едно од челните места во културната ризница на човештвото. За таквото нивно големо дело со голема почит и признателност се искажал и нивниот најверен ученик и следбеник Климент Охридски, кога во Пофалното слово во спомен на своите учители со нагласеност истакнал: "Блажена е утробата што ве носела и што издоила два класа многуплодни, со кои ги наситивте гладните народи, и жедните ги напоивте со животно пиение; неисцрпна храна им источивте на сите. Кој може да ви каже достоина пофалба? Вие се појавивте рамни на небото и сè поднебесно изодивте со своите стапки и сиот свет го огреавте. Благословен да е вашиот јазик со кој ги посеавте духовните зборови, за спасение на безбројните народи. Вие примивте од Бога боговдахновени дарови, темнината на незнаењето од секаде ја рестеравте, на сите им покажавте пример со себеси, од устата духовна сладост источивте..., умот ни го закрепивте, достоино да одиме по вашите стапки..."

ПОВАЖНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

I. ИЗВОРИ

- Грчките житија на Климент Охридски. Увод, текст, превод и објаснителни бележки Ал. Милев, Изд. БАН, Софија 1956.
- Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, том I, изд. на Универзитетот "Кирил и Методиј", Скопје 1981.
- Куев К. Черноризец Храбр. изд. на БАН, Софија 1967.
- Латински извори на българската историја, II, Софија 1960.
- Климент Охридски, Събрани съчинения т. 3. Пространи житија на Кирил и Методиј. Подготвил за печат Б. Ст. Ангелов и Н. Кодов. Изд. на БАН, Софија 1973.
- Климент Охридски, Житија, слова, поуки, Предговор Х. Поленаковиќ, избор, превод и коментар Р. Угринова - Скаловска. Скопје 1974.
- Ljetopis Popa Dukljanina. Izd. Vladimir Mošin. Zagreb 1950.
- Pramene K dejinm Vel'kej Moravy. Na vydanie privraval P. Ratkoš, Bratislava 1964.
- Теодоров - Балан А., Кирил и Методи, I. Софија 1920.
- Теодоров - Балан А., Кирил и Методи, II, Сория 1924.
- Сказания о начале славянской письменности. Вступительная статья, перевод и комментарий Б.Н. Флори. изд. "Наука", Москва 1981.
- Patrologia circus completus, Series Graeca, t. 126, edd. J.P. Migne. Paris 1864.

II ЛИТЕРАТУРА

- Алексова Б., Баргала - Брегалница во светлината на новите археолошки истражувања. - Гласник на ИНИ, XI/3, Скопје 1967.
- Ангелов Д., Кирил и Методиј и византиската култура и политика. - Сб. Хиља да и сто години славянска писменост 863 - 1963, изд. на БАН, Софија 1963.
- Антолјак, С., Средновековна Македонија, I, изд. на "Мисла", Скопје 1985.
- Antoljak S., Pravci kretanja Ćirila i Metodija za vrijeme njihova Moravske misije. - 36. Кирило-методијевскиот (Старословенскиот) период и Кирило-методијевската традиција во Македонија. Изд. на МАНУ, Скопје 1988.

- Бильбасов В. А., Кирилл и Мефодий по документальным источникам. С. - Петербург 1871.
- Бернштейн С.Б., Константин - Философ и Мефодий. Москва 1984.
- Велчев В., Константин - Кирил и Методий в старобългарската книжнина. София 1939.
- Wasilewski T., *Byzancjum i Slowiane IX wieku*. Warszawa 1972.
- Гилефердинг А., Собрание сочинени, I - II С. - Петербург 1868.
- Георгиев Е., Кирил и Методий основоположници на славянските литератури. София 1956.
- Георгиев Е., Истината за създателите на българската и славянска писменост. София 1969.
- Dvornik F., *Legendes de Constantin et de Methode vues de Byzance*, Prague 1933.
- Dvornik F., *Byzantine Missions among the Slavs*. SS. Constantine - Cyril and Methodius. New Jersey 1970.
- Диневков П., Личноста на Константин - Кирил Философ. - Сб. Константин - Кирил Философ, изд. на БАН. София 1969.
- Дуйчев Ив. Въпросът за византийско - славянските отношения и византийските опити за създаване на славянската азбука през първата половина на IX век. - Известия на Института за българска история 7, Софуга 1957.
- Иванова О.В., Славяне и Фессалоника в втората половина VII в. по данни м "Чудес св. Димитрия". - Славянските древности. Киев 1980.
- Иванов Й., Северна Македония. София 1906.
- Иванов Й., Сарацинската (арабска) мисия на Кирил - Философ. Известия на Института за литература, XVI, Софуга 1965.
- Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. Изд. АН СССР, Москва 1963.
- Jurković Q., *Prva diplomatska misija Konstantina - Ćirila, prosvetiteqa Slovena*. - Zbornik za društvene nauke, 13 - 14, Matica srpska, Novi Sad 1956.
- Киселков В. Сл., Славянските просветители Кирил и Методий. София 1946.
- Конески Б., Охридска книжевна школа. - Зб. Климент Охридски. Студии. Скопје 1986.
- Куник А., О материалах для истории Болгорской церкви. - Записки Императорской Академии Наук, т. V, кн. 2 С. - Петербург 1864.
- Мальшевский Ив., Святите Кирилл и Мефодий первоучители славянские. Киев 1886.
- Наследова Р., Македонские славяне конца IX-начала X века по данным Уоанна Камениать. - Византийский временник. XI, Москва 1956.
- Панов Б., В Какой области Македонии был Мефодий Князем. - Actes du II Congres international des sud-est Européen, t. II, Athènes 1972.
- Panov B., *Die Mission von Bregalnitz* Konstantin des Philopshen - Kiril. - Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, кн. 3 (29), Скопје 1977.
- Панов Б., Средновековна Македонија, II, изд. на "Мисла", Скопје 1985.
- Панов Б., За Методиевото словенско кнежевство и создавањето на "Закон судний людем". - Зб. Кирило-методиевскиот (Старословенскиот) период и Кирило-методиевската традиција во Македонија, Изд. на МАНУ, Скопје 1988.
- Панов Б., За потеклото и најраните години од животот и дејноста на Кирил и Методий. - Историја, г. XXI, бр. 2, Скопје 1985.
- Панов Б., Кон некои прашања за почетоците на словенската писменост (VI - IX век). - Obdobje srednjega veka u slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, 10, Izd. Znanstveni institut Filozofske fakultete Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, 1989.
- Тайчев Г., Манастирите в Македония. София 1933.
- Троицкий С. В., Св. Мефодий как славянский законодатель. - Богословские труды, II, изд. Московской патриархии. Москва 1961.
- Туницкий Н.Л., Св. Климент, епископ словенский. Его жизни просветительная деятельность. Сергиев Посад 1913.

Branko PANOVA

SAINTS CYRIL AND MATHODIUS AND THEIR MACEDONIAN AND PAN-SLAVONIC WORK

(Summary)

The Cyril and Methodius theme has attracted the attention of a large number of scholars. Although there are many studies on the Cyril and Methodius brothers, many questions concerning their life, activity and work remain open, due to the lack of extant data. Some of these questions which are explicated in this paper, refer to the ancestry and the activities of Cyril and Methodius in Macedonia. Concerning the question on their nationality, the author holds the opinion that they are of Slavonic descent.

Special emphasis is given to the administrative activity of Methodius in the "Slav Principality" in Macedonia from 845 to 855 the centre of which were the Struma and the Bregalnica regions. As a governor of the whole region, he protected the Byzantine positions from the attacks of the Bulgarians. For the same purpose, Cyril alias Constantine the Philosopher was also sent on a mission among the Slavs along the River Bregalnica, early in the 850s. During his Bregalnica mission i.e. in 855, at Methodius's suggestion and with his help Constantine the Philosopher created in Slavonic alphabet - the Glagolitic, for the needs of the Slavs in the Principality. In this period he even wrote "books in Slavonic", and 54000 Slavs were converted to Christianity. However, towards the end of 855 the Bulgarian penetrations in northeast Macedonia put an end to Methodius's administration and Constantine's missionary work.

Nevertheless, the Slavonic literacy and literature, created on Macedonian soil, continued to be cherished and developed. With their Moravian mission, which began in 863, Cyril and Methodius, together with their chosen disciples Clement, Naum and others, contributed to the Slavonic character of the Slavonic literacy and literature.